

Jemisi iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänjä iquvi

Jemisi iqueqä tuwanuä täuñi, iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iqua suqä äñguä iunqä qänaknä iqäpñqä motquetñqä, kukñuä kuapänä ätuätä iunqä äqäkqe. Qu näqñqä äñguänäñi ämepu, iqueqä kukñuinqä kñuä äñguänä indqämbñqä iunqe, iqu kukñuä ktqä kuapänäñi äqäkqe.

Jemisi Iqu kukñui yänänäqñqä tiñä äyä ätkqe. Ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hiñgänäwa mäpmeqä itä, ämaqä huizi-pqä iquauñi, suqä äñguä iwimäkquätñqeqä. Ii tiñinqä ämotqueqiyä. Iqu quuvqä yänänäqñqä hiäqiyätñqä inqeqä.

Jemisi iqu, tuwanuä tquenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Nyi Jemisi Goti Hanjuwä Iqueqätä neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä wäunüä-wiyqä iqunji. Nyi tuwanuä tä, he, Israitqä iquauqä awäkiqua 12 iquauta eqiyämäñgquä iqunesañä, ga anji, qua neqä du mäpmeqä danä, qua im-imä äpmakäwäñuwä iquennqä äqiyqä. Yää ñqä-quauä.

Quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä iqenqä

² Nqä nyämaqäüä, suqä quuvqä hanjä-iqä imäkqä dunqä yamwiqä iqä huitañä-huitañä

emetqätanğutqe, he iinqe yeeqä dinä ipu pmepñqe. ³ He näqñqe, hanä-iqä hnjuä ätimäütä, hiqä quuvqä heqiyqä duñqä yamwiqä eyqäqe, hanä-iqä iinñi qäyä ämepu, yänänäqñqä tqäutpñqä emäkqi. He iinqe, yeeqä iqäpñqe. ⁴ Heqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä hetñqä diñqe, he hea ique-ique hanä-iqä qäyä ämepu, yänänäqñqä tqäutpñqe. Inğanñi he Goti Iqueä suqä äñguänänä diñqe äwa miqä ipu, hiqä suqä äñguä ikikinyänä dunä ipñqänä.

⁵ Yänänäqñqä iinñä heqenqe, ämaqä hesanä hnqu, suqä, kñuä äñguä iwäsäuqänqä äwa iqe, iqu Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatñqä vätnqe. Iwä ämaqä, Goti Ique yatñqä vqanğuwä iquauñqe, Goti Iqu, äkasuwä mätquä itä, nätmätqä äñguänänä di, kuapänänä Vqä-qu eä, Iqu iquenñi näqñqä vänä. ⁶ Ga ämaqä Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatñqä ävätäqä iqu, “Goti Iqu ändapänqutiyä, ä mändapqä yänqutiyä?” kñuä mämeqä danä yätñqä. Iqu quuvqä yänänäqñqe, “Goti Iqu dapänqiyä” heqiyätñqe. Ämaqä kñui, “Goti Iqu ändapänqutiyä?” indqänätñqä iqu, yunñui eqä-huanñä nänñi-täqi äqiyäuaquvämäuqä-paniqä. ⁷⁻⁸ Ämaqä iinñä iqu, kñuä hnquaqu-tänñä-qu eä, suqä itqä iunä miqä-qu, “Naqä Iquesanñi, nätmätqä hmbu mamqänä” kñuä di miqä yänä.

Nätmatqä maeqä iqutä, nätmatqä kuapänänä-tänñä iqutänqe

⁹ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, nätmätqä maeqä iqu, Goti Iqueä hinjuä iqinñi, yoqä naqä-tänñä-qu etanği, yeeqä itä,

‘änguiqä’ tätŋqe. ¹⁰ Mä ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä-qu eä, yoqä naqä quŋqä-qu, iqueä yoqä iŋi mändi päwiqanġani, iqu iŋqe yeeqänä yätŋqe. Tiŋä äyuwä. Ämaqä mbqä yquayä kuapä-tänjä iqu, qätaqä hutqä äteyqiyätŋqä-pa, aanqänqä hiänä. ¹¹ Mäptqä haqä yändi äpeyätä, tnänänänjä tquanġani, qätaqä hutqe yäüä ätäpäsenä. Ga hutqä qeqätqe, ändasnänä. Asä iŋi, ämaqä nätmatqä kuapänänjä-tänjä di, quwqä nätmatqä kuapänänjä iu wäunüä yqänä itqätanġpi, qätaqä hutqä i ändasnänqä-pa, i dasmbnä.

Goti Iqu, suqä quvqä imäkqä duŋqe, yamwiqä mäneyqä danä yänä

¹² Ämaqä, suqä quvqä imäkqä duŋqä yamwiqä iqä iutanjä hanjä-iqä ämetä, yänänäqŋqä ätqäunqä iqu, äŋgüänänjä äpme. Yamwiqä iqä wimeqanġqä du, iqu ämäwqätäüqä duŋqe, iqueqä kimae, Goti Iqu iqueni, hänjä hea ique-ique pmeqä vqänġisanqe, iqu äŋgüä äpme. Ämaqä Goti Iquenyqä kiŋjä äwinyätŋqä iquauŋi, Goti Iqu quwqä kimae, niqauqä hänjä hea ique-ique pmeqä-tänji ätenqä ii, vqänqe. ¹³ Hŋqu suqä quvqä imäkätŋqä yamwiqä iqä äwimeqe, ga iqu, “Goti Iqu nyi suqä quvqä imäkmqänqä yamwiqä änyiyqiyä-qe,” matqä danä iquätŋqe. Suqä quvqä iqu, Goti Ique yamwiqä mävqä danä yänä. Ga Iqu, ämaqä hŋqu suqä quvqä imäkätŋqänä yamwiqä mävqä danä iquänä. ¹⁴ Neqä suqä quvqä imäkqä duŋqä neŋqä iqu, ne quanġä ämäneqäpima, suqä quvqä imäkatunquä yamwiqä neyquänä.

¹⁵ Suqä quvqä imäkcqänqä änenqä iqu, ii apäkä äwqä enqä-pa eä, ga suqä quvqä änyuequänä. Iwä suqä quvqä iqu, naqä yäüä eätä, äpäkonqce änyuequänä.

¹⁶ Iyää nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, he kukñui, “Goti Iqu yamwiqä änyiyqiyä” tqä iqu, iqu quanqä etätä, waqiyä etma uwqä dunqce, mäwimasiyqä iqäpnä. ¹⁷ Nätmatqä äñguänänjä qanyinä ämetunqce, ii Goti, tä we qäukuä haqä yätu äunätñqä iquau imäkkqä Iquesa pätcätanqiyi. Ktqä tä we-hunqä ingisanji, naqätä, wänqätä, äyä mäüänä. Mä Goti Iqu iinjä ma, Iqu hea ique-ique suqä naqä-hñqunänji. ¹⁸ Äwiñqä Iqueqä dutanji, Iqu neñi, Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänjä itänä änanquäqce, iwä nätmatqä eeqänänjä dunji, ne ganä änaunyätä, ne Iqueqänänjä enju.

Goti Iqueä kukñui qätä äwiyäpu, qänaknä iqenqä

¹⁹⁻²⁰ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, nätmatqä äti täñqce, näqñqä äñguänänjä hipñqce. Ämaqueüä äwqä tnäñi, Goti Iqueä suqä äñguä jänänänji, maeqä äyä etanji, he maqänänji qätä wiyqä dunqä ipu, ga kukñuä tqä dunqce, maqänä mävuqä danä ipu, äkasuwä maqänä matqä danä iqäpnqce. ²¹ Iinjä eänqä-qae, suqä kiyä mätqetä, suqä quvqä huizitä, huätä ätnämäupu, hiqä-hiuä mänä äkittqiyenäpu, kukñuä Goti Iqu hiqä qeqä-quuvqä yäpä imä vowä ikeqce, metñqce. Kukñuä iqu, he hänji, qäuqu emäkäqumuatquänä.

22 Kukɲuä ii ämequwä iuɲi, qänaknä miqä, qätenä äwiyquenä equwi, hiyaqä kɲui qui imäknäpu, nänä-täqɲi hiqä-hiuä äwätqänä. Kukɲuiuɲi, qätä äwiyäpu, qänaknä iqä-quenä hipɲqe. 23-24 Goti Iqueä kukɲuä duɲi, qätenä äwiyätä, iuɲi qänaknä miqä iqä iqu, ii ämaqä hiɲuä yäqɲqä du hiɲuä iqänätɲqä-pa iyyi. Iwä iqu hiɲuä iqänga äwäqe, iqueqä himä-manɲi iɲä äyitanä iqänäqe, maqänä hui äwinyätɲqä-panä iɲiqä. 25 Mä ämaqä, Goti Iqueqä kukɲuä-suqe hiɲuä yasämä äqunätä, naqä-qakuänänä du qänaknä iqä iqu, iɲä ma. Goti Iqueqä kukɲuä-suqä iqu, ikikinyänä eä, suqä quvqä iquesa inequtawatquänä. Inɲi ämaqä iɲqä hui mimäuqä danä, a yänänäqɲqä äqätä, qänaknä itɲqä iqueɲi, Goti Iqu, ämaqä iqueqä wäuɲui, äɲguä imäkquänä. 26 Ämaqä hɲqu, “Nyi Goti Iqueä äwiɲqä du qänaknä iqunɲqä” kɲuä äme, iqu iqueqä manɲi äɲguä mämiɲqä iɲqe, iqueä-kiuä quangä ätnätä, Goti Iqueä äwiɲqä du qänaknä itɲqe, ii hiɲgi itqäuä. 27 Goti neqä Apiqueä hiɲuä iqɲi, Iqueä äwiɲqä dunä qänaknä jänänänä iqe, ii tiɲi. Apäkä qokä äpakoɲqä, ymeqä kánaqä-känuɲua äpakoɲqä äpmeɲuwi, quɲqä kɲuä ämetanä, haɲä-iqä metqätanguwä iuɲi, yätamakqä vquatunque. Itanga huizi, suqä quvqä qua täutanä iqu ne kiyä inatmäkqänqe, Goti Iqueä hiɲuä iqɲi kiyä mätqä tqäuqɲqe, neqä qanä uwqe, äɲguänänä miɲguatunqueqä.

2

Ämaqä huiuɲi himäqi ämipu, huizi duɲi tuwä

ämäupu, miqä iqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, he neqä Jisasi Kraisi, yoqä naqä-tänjä Iquenyqä quuvqä eqiyänjuwi, he ämaqä huiunji änguä ämipu, huizi dunji tuwä mäwiyqä pambu. ² Ämaqä qäkämä änguänänjä imäknä, anguä hipae hinqä hñqu, heyaqä anjä aquväqñqeu hemeqanğa, ga ämaqä nätmatqä maeqä, qäkämä äqäyäpknqä imäknqä hñqu, iqu-pqe heyaqä anjä aquväqñqeu inä hemenä. Ga inğanji he äänä ipñqe? ³ Iwä iinji, he ämaqä qäkämä änguä imäknqä iquenji, änguä itquepu, “Yquvanjä änguä täu pmayä” tupñqäta? İtanğa ämaqä nätmatqä maeqä iquenji, “Nänqäqä pämä ätqäuqäti, pämä tqävä. Ä nyaqä yukä yäpä täqi quamä äpmeqäti, quamä pmayä” tupñqäta? ⁴ He suqä iinjä itqäpi, ii he hiqä kñuä iuta, hiqä-hiuä iwäsäupu, suqä asä iquenyä mitquatñqä itqänjä. He, ämaqä iwäsäuqä-qu eä, ämaqä dunji, iqueqä kñuä indqänqä quvqä duta iwäsäutñqä-pañuenji.

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, qätä nyipu. Ämaqä qua täunji nätmatqä maeqä eänjuwä ii, Goti Iqu qu ae quuvqä heqiyqä naqänänjä-tänjä eäpu, änguä pmeqänqä ätekqe. Ämaqä, Iquenyqä kiinjä äwinyätñqä iquauñqe, “Qu nyaqä miqä iu pmeqänqeqä” ätenqe, ämaqä qua täu nätmatqä maeqä eänjuwä ii-pqe “Inä pmeqänqeqä” ätekqe. ⁶ Iqu iquau qäyä ätekqänqä, he qunji womba ipñqä it-quetqänjä. Kñuä mapu! Heñi ekittqiyäpu, hanä-iqä etapäpu, kukñuä metpñqä duñqe, tqukua ämeqepäma äwätqänjä? Suqä iinji, ämaqä

mbqä yquayä-tänä iqua, qäqua etquetqäñuwi.
 7 Goti Iqu heñi, Kraisi Iqueqä yoqä äñguänänji enyuätqä-qe, ga yoqä iunqe, kukñuä quvqä ätäpu, quiñi tqukua imäkätqäñuwi? Ii ämaqä mbqä yquayä-tänä iqua, qäquayi.

8 Neqä Ämineyqä Iqueä kukñuä-suqä naqä hñquenyqe, bukiunji tuwanjuä tii ätätä äqäkqe. *“Tqä-täunqä äkinyätñqä-pa, ämaqä huizi dunqä-pqe inä kinquätñqe qä.”** He kukñuä-suqä iqueni, aanä naqä-qakuänänjä itqäpi, he jänänänjä dunä itqänä. 9 Iinjä qäyä etanji, he ämaqä huiunji, äñguä ämipu, huiziunji, tuwä mäuqä eäñuwi, he suqä quvqä imäkkä. Iwä kukñuä-suqä iqu, “He suqä qui imäkkä-qunenjqä” ätätä ämetquenä. 10 Ii tiinjä etanji. Ämaqä hñqu kukñuä-suqä eeqänänjä dunji qänaknä itä, hñquenä ävausqe, iqu ämaqä kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä enqä-panjä iquvi. 11 Goti Iqu tii ätkqe. *“Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqe qä.”†* Itanğa iqu tiinjä-pqä inä ätkqe. *“Ämaqä pizqä mapäsqä pambiyä.”‡* Iwä ämaqä hñqu, apäkä huisä, huiwä yanä mikiqä itqä-qe, iqu ämaqä pizqä äpäsqe, iqu ämaqä kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä-quvi. Ii enqä-panji, he ämaqä huiunji, äñguä ämipu, huiziunji, tuwä ämäuqä eäñuwi, he kukñuä-suqä ävausqä- quenji.

12 Goti Iqu kukñuä-suqä, ne suqä quvqä iquesa inequtawatqä ditänji, neqä suqe iwäsäuniqe.

* 2:8 Hiqäva-imäkkä 19:18 † 2:11 Anjumä Itmakqä 20:14

‡ 2:11 Anjumä Itmakqä 20:13

Inji he kuknuä ätäpiyä iu, wäunuä ipiyä iu, nätmatqä äki-äkitanjä imäkpñqe, he kuknuä-suqä iinjä iuqä yäpä iqä pmetanquwiñqä kñuä yasämä indqängpñqe. ¹³ Ii tiinjä itanjiyi. Ämaqä hñqu, hñquenyqä qeqä matmäkqä imitätqe, Goti Iqu iwäsäutäqängani, Iqu ämaqä iquenyqe, qeqä matmäkqä yäniqe. Mä ämaqä, huizi dunqä qeqä ätmäkmitätqä iqu, iwäsäuqängani, iqu ämäwqätäuniqe.

Quuvqä heqiyqä dunqä wäunuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe

¹⁴ Nqä nyämaqäüä, ämaqä hñqu, “Nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänänä” ätätä, iqu suqä qäyunä miqä itñqe, iqueqä Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqe, qäyuta? Quuvqä heqiyqä iinjä iqueni, anqumä hñjä iqumuatäniqäta? ¹⁵⁻¹⁶ Tasi-gua, nanyi-ñapqa hui qäkämä aanqä eä, ymisanjä dänqä itqätanquti, ga hesanjä hñqu kukñuinä, “Goti Iqu anqä ikimäkqanquti, si äwqä-qeiqä inqä äpmanä, dnjä emäknnä, ymisanjä dänqä miqä pmetätñqä änyingiyä” ätuätqä-qe, nätmatqä äwa itanqenqe, mäwqä iqäqe, iinjä qäyuta? Oeyä. ¹⁷ Quuvqä heqiyqä-pqe, iinjä. Quuvqä heqiyqä dunqä wäunuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe.

¹⁸ Itanqa ämaqä hñqu, tii tuänqiyä. “Ämaqä hui quuvqä eqiyäpiyitani, hñjä pmapñqe. Hui suqä anqä du imäkäpiyitani, hñjä pmapñqe.” Iqueni, nyi kima tii tumä. “Si, suqä anqä du mimäkquki enqe, si quuvqä eqiyätqäninqe, nyi näqñqe äänä hemqe? Mä quuvqä heqiyqä nyaqe, suqä anqä iqu qäsä

enqe, ii ämäkätquenqiyä.” ¹⁹ Si quuvqe tii äyä eqiyätqänä. “Goti Kiqä-kiuänänjä Iquvqä.” Ii änguä etanqqä-qe, dnä quvqä iqua-pqe, quuvqä asä ii eqiyäpiyä-qe, iqua zä kiinjä ipu, yäunuä-yäunuä itqänä. ²⁰ Ämaqä hñqu quuvqä eqiyätä, wäunuä mimäkqä etanqutqe, iqueqä quuvqenä heqiyqä iqu häukui maeqe. Ämaqä mnauä guä maeqä iquki, kuknuä iqueqä qakuinqä näqñqä hisñqä kiñganqutqe, qätä wi. ²¹ Ainqani, neqä awiqu Aprähämä§ iqu, Goti Iquenyqä hiqäva imäkätñqe, iqueqä ymeqä Aisakä iqueni, hiqäva-imäkqä ttawä haqeqi äwäteqanqqenqä, Goti Iqu iqueni, “Ämaqä jänänänjukuiyqä” ätukqe. ²² Iunji hinuä äqunänñä? Iqueqä quuvqä heqiyqä dutä, ga iqueqä wäunuä iqä ditäñi, qäquaqu naqä-huinyä äwiqetani, iqueqä quuvqä heqiyqe, naqä yäuä ekqe. ²³ Goti Iqueä bukä iunji, “Aprähämä iqu Goti Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanñi, Goti Iqu iquenyqe, jänänänjueqä’ ätkqeä” ätä äqänänñqe,* Aprähämä iqu Aisakä iqueni i imäqanqa, häukui äqäkqe. Ga “Aprähämä iqu Goti Iqueqä käyämaqä-queqä” ätnä.

²⁴ He qätä ae äyä äwiyqä. Quuvqä heqiyqä iinänñqe, Goti Iqu ämaqä hñquenyqe, “Iqu ämaqä jänänänjueqä” matqä danä yänä. Iqu suqä änguä itqätanquti, ga Goti Iqu iquenyqe, “Ämaqä jänänänjæqueqe,” qakuä iuta tänä. ²⁵ Ga apäkä Leopä, mbqä metñqä huiwä yanä vqä ii, ikqä-panjä iinji. Ämaqä Josua iqu hinuä

---

§ 2:21 Ipäqäkqä 22:1-10 * 2:23 Ipäqäkqä 15:6

tämaqä iynqä ändowatkqä iquaquini, ii yeeqä ävätmetä, hänaqä huiu-mända ändowatätä ikqenqe, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Jänänänjyqä” ätkqe. ²⁶ Huiwiqqu quuvqä maeqe, ii pizqä ae eä. Ii enqä-pa, ämaqä hñqu, suqä äñgui mimäkqä, quuvqä dinä eqiyätñqe, iqueqä quuvqä heqiyqe, ii pizqe.

3

Suqä waqiyä miqä danä, tewi äñguänänjä minqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu suqä du iwäsäutqänqani, näqñqä-vqä iquneni, iqu häñä-hänjä mämäneyqä yäniqe. Ga hesani kuapänänjä hñquenä, “Nyi näqñqä-vqänqä emqänä” knuä mämeqä pambu. ² Hea kuapänänjäñqani, ämaqä eeqänänjune qämä-qämä itanä, nätmatqä kuapänänjäñqä waqiyä, suqä quvqä du äqutäumautuñque. Mä ämaqä hñqu iini miqä, iqueqä tewi äñguänänjä äminyätñqä iqu, iqu iqueqä yukä-hipa-pqe äñguä iinjä eä, ikikinyänjä-queyi. ³ Tewi, tiinjä enqä-payi. Hosi, qu qani ne änenyätanqä du upñqenqe, quvaqä manä duñi ainqä wänqä hmbu äyä äktävetuñque. Quvaqä manä duñi ne ämitaqä dutani, hosi naqä-queñi inqi-inqinqä mäwqatatuñquänä. ⁴ Yimba-pqenqä knuä mapu. Naqänänjä eä, yunüä naqänänjä iqu miqangi äwätñqä-qe, inqi-inqinqä mäwqatqä ipu, aanä quvqä wänqänänjäpiyi. Iwä yimba miqä iqu, inqi wätñqä winqangi, nätmatqä wänqä ipini inqi ämaiqäqe, ga inqi wänä. ⁵ Ga

tewä ii-pqä, asä iinji. Huiwitanä nätmatqä wänqänänjapu eäqä-qe, ipu hngisa itä, kiqä yoqe haqä yätu ämaenätqä. Tä tmnä wänqänänjä hmbisanji, qoä-qamqä* naqänänjä huiu tä ämanyätä, nätmatqä eeqänänji tä nätnqä dinqe, knuä mapu. ⁶ Ga tewä ipu, tä piyi. Ipu neyaqä yukä-hipa iutanä hmbu eäqä-qe, suqä quvqä huitanä-huitanä imäkätä, huiwä dunji, eeqänänjä quvqä kiyä imätmäkätä, ga quuvqä hänä-pmeqä iunji, tä enqä-pa evätäutqäuä. Tä ii, kiqä penqä iqueqä tä mäeusqä sqä dutanä te. ⁷ Ämaqe, qu hiveqä-yaqueqä, ynñä-tänjä, qämäkä, huängä-hämapäkä, guäkiqä imäkquwi, qu qänaknä ipnä. ⁸ Mä tewi guäkiqä imäkkä-pqe, aanqe. Tewä ipu, kuknuä quvqä dunqe a makiqätñqä danä yänä. Nätmatqä quvqä, ämaqä pizqä imäkkä di manguä ämnä. ⁹ Tewä asitänji, neqä Goti Apä Ämäneyqä Iquenyqä 'änguiqä' ätätanä, ga anqumä tewä asitänji, ämaqä Goti Iqu Iqueqä-kiuä enqä-panä imäkkqä dunqe, kuknuä qui imäkkä ätätunqe. ¹⁰ Tewä asä iquesanji, änguinqätä, qui imäkkqenqätä, qäquaqu ätimäutqä. Nqä nyämaqäuä, iinji quvqeqä. ¹¹ Eqä esquä asiquesanji, eqä änguitä, zä iqetä qäquaqu mapqä yänä. ¹² Nqä nyämaqäuä, zä-eaqi, zä-olipqä häukui qiyäniqi? Itanğa guä-wainqä-pqe zä-eaqä häukuä qiyäniqi? Itanğa eqä esquä, zä iqä äpätnqä di, anqumä eqä ängui mapqä yänä.

Suqä, knuä änguä iwäsäuqänqe, haqä yätuta

* **3:5** Jemisi iqu 'qoä-qamqä' maqiyqä ikqe. Iqu 'qäuqä' äqäkqe.

mapiyã

¹³ Ämaqã hesañã hñqu, suqã, kñuã äñguã iwäsäuqetã, näqñqã äñguänãñitã ämeqã-qu sätãti, ga iinjã iqu, iu qänaknä itã, iqueqã yoqe haqã mämaenqã danã, iqueqã qañi äñguänã ikiquätñqe. Iwã ämaqã-pqe, ique äqumbiyi, iqu iinjãqu äyã etañguti qumbñqenqã. ¹⁴ Mã he ämaqã dunqã äwqã quvqã enyätã, himã quvqã imäkãpu, yoqã naqã haqã yätunji hiqã dinã witñqã itqãñuwã iquenã, hiqã näqñqenqã naqã-naqã ipu, naqã-qakuã dunji makittqiyeqã iqäpñqe. ¹⁵ Näqñqã iinjã ii, qãukuã yätutanã maetqe, kiqã qua täutanã eã, ga Goti Iqueqã Dñã Iqu mäwqã danã, ämaqeucã yãpã imda, dñã quvqã iquauqã näqñqã enqã-panã eã. ¹⁶ Ämaqã, ämaqeunqã äwqã quvqã äwinyätã, yoqã naqã haqã yätunji quwqã di, maembñqã ipiyã-tãñã ii, quamã yasãmã mäpmeqã danã, suqã quvqã äki-äkitañi, imäkqãpnã. ¹⁷ Mã ämaqã, suqã, kñuã äñguã iwäsäuqãñqe, haqã yätuta ämepiyã-tãñi, kiyã mätcã hñjua mamäkqã eã. Iwã ämaqã huizi ditã äwqã naqã-hñqunã inqãñqã imäkãpu, qeiqi itquepu, qätã ipu, ämaqã dunqã qeqã tquanquti äñguã du iwimäkãpu, ämaqã eeqänãñã dunji suqã asã inã itquepu, suqã äñguã dunqã manjinã matqã ipu, iqãpnã. ¹⁸ Äwqã naqã-hñqunã inqãñqã imäkãtqãñuwã ii, äwqã naqã-hñqunã imbu, suqã äñguã jänãñãñi quuvqã tämñi imäkqãpnã. Ymisãñã häukuã äñguã äqãyqã enqã-pa, äñguänãñã dinã mitimãunã.

Qua täunjuŋqä näueqä mimäkqä, Goti Iqueä yäpä imä pmeqenqä

¹ Heyaqä awä iqiŋi, kukŋuä näŋi-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqäŋuwi, qakui squäpisa timäutqäüä? Suqä iinqä henqä di, heyaqä äwqä imŋi, mäkä qiyäŋganquwä iuta, maeqä inä? ² He hnjuanqä kiinä enyätanqqä-qe, mämeqä danä itqäŋuwi. Iwä iinŋi, pizqä päsqä dunqänä ipu, kukŋuä näŋi-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqäŋuwi. Nätmaqä he enyätanqqä isua, mämeqä danä ipu aanqä eäŋuwi, he Goti Iquenŋi yatŋqä mäwqä itqäŋuwiutayi. ³ He yatŋqä vqanquwänŋanŋi, mämeqä danä itqäŋuwi, kŋui qäyasäqi ämapiyänŋa vqanquwä dutayi. Kŋui, äwqä yeeqä inqä hiqä iunqänä hiyätanŋi iyi. ⁴ Apäkä qokiquau äväma ikitqäŋuwä-pa, he Goti Iquenŋi ii itquetqänä! He änyä maŋŋqäta? Qeqä etqe, nätmatqä qua täunjuŋqä etqäqe, ii Goti Iquenyqä äwqä wiunqä-tänŋi. Iwä ämaqä hŋqu näueqä qua täunjuŋqä imäkqe, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä wiunqä täŋä-qu imäkŋgi. ⁵ Goti Iqueä bukä iunŋi, kukŋuä tii ätnä. “Goti Iqu quuvqe neyaqä yäpä tämä äpmuateänqä dunŋi, hiŋgi ikiqänqä mäwqatämäuqä, ne Iqueqänä hiatunquä kiinä äwinyä.” He iinqe, hiŋgi ätnänä kŋuä eyä? ⁶ I iäqäqe, Goti Iqu qeqä imänqeuta, hiŋgi nätapqä di, aanä naqänänŋi. Iwä Goti Iqueä bukä iunŋi, kukŋui tii äyä ätnä.

“Goti Iqu, ämaqä yoqä naqä maenŋanquwä dunqe miqä itä, mä ämaqä yoqä naqä mämaenqä iqanquwä iunŋi, Iqu iquauŋqe, qeqä

imänqeuta hiŋgi vänä.”*

⁷ Iiŋiŋqe he Goti Iquenyqä ipu, Iqueuä yäpä iqi iqäpŋqe. Setänä iquenyqe yänänäŋqä tqäpŋqe. Iwä iqu iqi mikiqä, zä wänä. ⁸ He Goti Iquenyqä qäqiqi pŋŋqe. Ga Iqu henyŋqä qäqiqi päŋqänä. Kŋuä hŋquaqu-hŋquaqu ämapu, suqä quvqä iqä iquenä, hiqä hipaini, asŋä huätä äqiyämäupu, hiqä qeqä-quuvqä imŋi, ikikinyänä imäkmbu. ⁹ Hiqä suqä quvqenqä änä maemänqä iqäqe, huäqä-huŋqä ipu, ka ipu, kŋuä qäpŋqe. Tä säwqä itqänuwä ii, huätä ätnämäupu, ka ipu, kŋuä qäpŋqe. Yeeqänä itqänuwä ii, huätä ätnämäupu, äsmanquenä pmetpŋqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueuä hiŋuä iqiŋi, yäŋi-yäŋi miqä-quenä, haŋuä pmetpŋqe. He ii iquwi, Goti Iqu he yäŋi-yäninyä ipŋqä emäkänä.

Hesanjä hŋquaunqe, kukŋuä quvqä hui matqä iqäpŋqe

¹¹ Nqä nyämaqäüä, hesanjä hŋquaunqe, kukŋuä quvqä matqä iqäpŋqe. Ämaqä, hesä quuvqä anä eqiyätŋqä hŋquenyqä kukŋuä quvqä ätätä iqueni iwäsäuqe, ii iqu tii iqi. Iqu Goti Iqueqä kukŋuä-suqenqä kukŋuä quvqä ätätä, ga kukŋuä-suqä iqueni iwäsäuqi. Iiŋä iqe, iqu kukŋuä-suqä iqueuä yäpä iqi mäpmeqä, ique iwäsäuqä äpme. ¹² Kukŋuä-suqä-pqä imäkätä, eätä, iwäsäuqä-pqe, Kiqä Hŋqunäyi. Goti ämaqä duŋi, häŋä iqumuatqä-qu, ä qui imäkqä-qu, Qäquvi. Iiŋä eŋqe, ga ämaqä huizi duŋqä kukŋuä ätätnä iwäsäuqe, tqukiyi?

* 4:6 Quamä-pmeqä 3:34

Hiqä yoqe haqä ämaenjuwi, ii aanjä suqä quvqe

¹³ “Tänganjä-qe, awiŋganjä-qe, anjä-himqä naqänänjä hŋquenyqä äwätmä, quväukuä äpmamä wäunuä itmä, mbqä kuapänänjä-tänjä himqänä” ätätqänjuwä iquenä, tänğanj nyi qätä nyipu. ¹⁴ Inji, he hiqä awiŋga pmeqä duŋqe, änyä maŋŋqä enä. Hiqä quuvqä hänjä-pmeqä ipu, qaquvqä zinjuitä äwitä, maqänä hma eqä-pa iinj. ¹⁵ He tiinjä tŋŋqe. “Naqä Iqu äwinyätanŋutqe, ne hänjä yqänä äpmenä, nätmätqä ne kŋuä ämenquä ii, imäkqäwqä-quneyqä” tŋŋqe. ¹⁶ Mä he, “Ne nätmätqä naqä ii imakanqunä” ätäpu, hiqä yoqe haqä ämaenätqänjuwi. Suqä hŋgisa iinjä iqe, ii aanjä quvqe. ¹⁷ Iinjŋqe, ämaqä hŋqu anŋuä imäkqä duŋqe, näŋŋqä yasämä eäqä-qe, iqu ii miqä iqäqe, Goti Iqueä tänänŋgisani, ämaqä iqu, suqä quvqä-tänjue.

5

Ämaqä nätmätqä aanjä kuapä-tänjä iqua, hanjä-iqä naqänänjä maŋŋqäüä

¹ Ämaqä nätmätqä aanjä kuapä-tänjä iquenä, tänğanj qätä nyipu. Suqä hanjä-iqä naqänänjä hemetŋqä iqäqe, kŋuä zä-zääqä ivqänäpu qäyqäpŋqe. ² Heyaqä nätmätqä kuapänänji ae pizqä itä, kukuinjuä iqäqe. Heyaqä mŋjä guäqä qäkämä anŋuanänji, imätanjuä ae äqukqe. ³ Heyaqä golqä-sua, silpa-sua, ikukua iwiqe. Iwä ikukua iwiqä di, ii heyaqä suqä quvqe ätnänjäqi ämaetä, ga heyaqä huiwä iquenji, tä enqä-pa

henäniqe. Yquayä pñqä kuapänäni, hea yäpaki ae qäqi hetqätanğa ämäqumuatätqänä. ⁴ Hinuä qumbu. Ämaqä heyaqä wänuä du ymisanä emiyätqänuwä iuqä mbqe, qäyunä mimäkqä iquwä mbqä iqu, Goti Iqu kima etquetñqä tääqä ätätqäuä. Ga wänuä heyqä iquauä zä-zäaqä tqe, Naqä Yänänäñqä Eeqänänä-tänä Iqueuä qätä huä duñi, ae äpaquvqe. ⁵ He hea ique-ique qua täuñi, nätmatqä kuapä-tänä eäpu, yeeqänä iqämanätqänä. Ymisanä änäpu, kätä nänyuämäutqätanğuwänğa, hea he pizqä emäkqä iqu, ae qeyi. ⁶ He ämaqä suqä quvqä miqä, jänänänä iqä duñi, kukñuä ämitäpu, pizqä äqäyäpäsäpu itqänuwä-qe, qu henyqe hoptäwä miqä itqänuwä.

He hanjä-iqä ämepiyä-qe, qundqändqä miqä pmepñqe

⁷ Nqä nyämaqäuä, he hanjä-iqä qäyä ämepiyä-qe, Naqä Iqu äpqänğanqä qundqändqä miqä hinuä äqumbu pmepñqe. He näñqä äyuä. Ämaqä wänuä-tänä iqu, ymisanä naqä yäuä äunyqñqä hinuä äqunä äpmeqänğani, “Piyä qiyänqutiyä, äänä yänqutiyä” tä, qundqändqä miqä, iqu qeiqi hinuätänä äqunä pmetänä. ⁸ Iwä Naqä Iqueqä äpätñqe, ae äpätä qäqi äwiqäqe, he-pqe hanjä-iqä qäyä ämepiyä-qe, pemä ipu, qundqändqä miqä, hinuä äqumbu pmepñqe.

⁹ Nqä nyämaqäuä, hesanä hñquauñqe tuwänği kukñuä matuwänqä pambu. Kukñuä ämetätä iwäsäucänqä-tänä Iqu, ae qäqi näwi imäknä ätqäuä! ¹⁰ Nqä nyämaqäuä, ämaqä, kukñuä awä-tqä hinuiqändqä iqua, iminjuwinqä

kɲuä mapu. Qu Goti Iqueuä yoqenqä awä ätpiyänɲani, hanjä-iqä quvqä ämepiyä-qe, qu qundqändqä miqä iminuwä. He qu iminuwä iu äqunäpu, ii iqäpɲqe. ¹¹ Hinuä qumbu. “Qu suqä hanjä-iqä iini qäyä ämepu, yänänäqɲqä ätqäuwa äwätqänuwä, qu äɲguänä pmeqä-quayqä” äyä ätätuɲque. He Jopä iqu hanjä-iqä ämetäqä-qe, yänänäqɲqä ätqäuwa wätqätanɲi, hituɲuändqänä Naqä Iqu nätmätqä äɲguä äwikqenqe, näqɲqä äyä enä. Naqä Iqu nenyqä huäqä äwunätä, qeqä äwimänätqäuä.

¹² Nqä nyämaqäuä, kukɲuä, huiziu ämäwqätäunqä iqu, he tii miqä ipɲqe. He “Nyi naqä-qakuä äktqänä” ätäpiyänɲani, he hɲqueä yoqenqä matqä iqäpɲqe. Qäukuä iqueqänqä, qua iqueqänqä, ä hnjua-hnjuanqä matqä iqäpɲqe. Naqä Iqu kukɲuä ämetätä mewäsäuqänqe, he “ɲɲqä” ätquwi, “ɲɲqä” dunä tqäpɲqe, ä “Oeyqä” ätquwi, “Oeyqä” dunä tqäpɲqe.

Ämaqä jänänänä iuä tääqä tqä di, aanä yänänäqɲqä eä

¹³ Hesani tqu-tqu hanjä-iqä ämetɲqä sätäti, iqu Goti Iquenyqä tääqä tätnqe. Hesani tqu-tqu aquvänä itä äpmetäti, iqu Goti Iquenyqä apqä ätätä, Iqueuä yoqe haqä mamäuquätɲqe.

¹⁴ Hesani tqu-tqu täɲä-yaqä-tänä äpmetäti, iqu quuvqä heqiyqeu miqä iquaunä, tääqä tuätumetɲqe. Iwä qu iqueni, olipqä eqä aowi äwiquatäpu, Goti Iqu äɲguä iwimäkätɲqä tääqä tɲɲqe. ¹⁵ Qu yatɲqe, iquenyqä naqä-qakuä quuvqä eqäpu iquwi, Naqä Iqu iqueni

änguä iwimäkätä ävauqumuatänä. Ga iqu suqä quvqä imäkmitätqe etangutqe, Naqä Iqu iqueqä suqä quvqä iinji, huätä ämuämäutä, äwqä hanuä inyänä. ¹⁶ Iinjä enqä-qae, suqä quvqä diŋqe, “Nyi iinjä itŋqe qä” awä ätnäpu, Goti Iqu ängüä emäkätŋqä diŋqe, he Iquenyqä tääqä tqäpŋqe. Ämaqä jänänänjä iquauä tääqä tqä di, hanuä maetqe, aanjä yänänäqŋqä eä, wäunüä itä häukuä qäyänä. ¹⁷ Laisa iqu ne enqä-pa iinjäqu eäqä-qe, qua iunji piyi maqiyqä yätŋqe, iqu tääqe enyqä itä, matqä iänqe. Ga piyä maqiyqe, quväukui 3, qaŋui 6 äpawänqe. ¹⁸ Ga iqu anqumä tääqä tqanji, qäukuä iqu piyä mequatäwatqanji, qua iunji ymisanä ekqe.

¹⁹⁻²⁰ Nqä nyämaqäüä, hesanjä hŋqu, naqä-qakuänänjä duŋi, qäyunä mäpmetanji, ga hŋqu iqueni, anqumä naqä-qakuinjä ätuma äpqäqe, ii iqu suqä ängüänänjä iqi. Kukŋuä tquenyqe, kŋuä ängüänä eyä. Ämaqä hŋqu, suqä quvqä imäkqä hŋquenyqä äwätä, iqueqä suqä di ävquatämäutŋqä yätamäkqä ävqäqe, ga suqä quvqä imäkqä iqueqä quuvqä ipu, äpäkonqä dutanji hänjä iqumuatquänä. Iwä suqä iinjä dutanji, iqu suqä quvqä kuapänänji, Goti Iqueuä hinuä iqi mäwiqä yätŋqä imäkquänä.

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 5 May 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac